

G Á L D O K T O R H A L Á L A

Magasról messzebbre láthatni. Tudja ezt az ember, nagyon régóta már. Igyekezett is mindig magasabbra jutni, hogy minél nagyobb térségre vehesse pillantását... Mert az ember nagyon kíváncsi.

Sok mindent megtett, hogy magasra juthasson. Sokezer évvel a repülés előtt képzeletben is, a valóságban is, viasszal raggatta össze a tomlakat. Igaz, akkor a csillagok közelebb voltak... És forróbbak is... Az első repülő-készülék — úgy mondják — szétolvadt. Lehet, hogy azóta a csillagok maguk is hidegebbek lettek. Vagy pedig az ember, mivel szakadatlanul valami belső tűz égette, hozzászokott a nagyobb hőmérséklethez. Ma már repül. Még pedig hogy! Még bombákat is visz magával a magasságokba!

Csak hogy a repülés nem elégíti ki. Valami, ami egyszerűbb, de úgy látszik, mégis nehezebb, még mindig nem sikerült neki. A Mount Everest még mindig szűz, még mindig tiszta. Emberi lábnyomok nem éktelenkednek rajta...

A gyakorlatias hadvezérek nem kívánták a Mount Everestet lovuk lába alá. Elég volt nekik a legközségesebb domb is. A szárnysegédek odanyújtották nekik a távcsöveket. A közeli sátorban várta őket a bor. Kényelmes nyergekből nézték katonáik hősi vállalkozását és vesztét... Magasról ezt is jobban láthatni.

Németországban több volt a tábor, mint a domb. Az örnek kötelessége mindent látni. Fel kell másznia valami magaslatra. A tüskés dróttal övezett térség körül tehát különös tornyok nőttek ki a földből. A megfigyelők kunyhója felmászott négy faoszlopra. Meredek létrák vezettek hozzá. Gépfegyver-fészkek és reflektorok települtek rajta.

A természet a „Langenstein-Zwieberg“ tábor parancsnokságának sok faanyagot megtakarított. A tábor egy sziklás katlanban terült el, tehát oszlopokra nem volt szükség. Egy majdnem merőleges sziklára felerősítettek két vassínt. Erre kis fedéllel ellátott padlót helyeztek. A sziklafal és a szögesdrót között keskeny ösvény vezetett. Öreg, elhanyagolt ösvény, amelyet civileknek használni tilos.

Becker sturmführer irodájában Európa és a nagy, ezeréves Német Birodalom térképe mellett — amely nagyon szerencsétlenül indult neki alig tizenharmadik esztendejének — ott függött a tábor térképe is. Lehet-e a szenvedést egyáltalán mérni?... A papíron a tábor, Európa és Németország egyforma nagyok voltak. Csak az arány volt különböző. Vajjon, ha milliók szenvednek, nagyobb szenvedés-e ez az egyeseknek? A térképen, pedáns gót betűk különböztették meg a kis tábort a nagy tábortól. A kis táborban szakmunkások vannak. Azok, akik a repülőgépgyárban dolgoznak. A nagy táborban a szakképzettség nélküliek tanynáznak, akik az alagutat tágítják és szállító munkát végeznek. A két-fajta munkás között nagy a különbség. A szakmunkásokért a vállalat többet fizet a parancsnokságnak. Ezek tehát drágábbak. Nemrégén még jobb élelmet is kaptak. Csak a legutóbbi időkben vált a sturmführer apatikussá. Nem törődik már az SS pénztár jövedelmeivel! Nem védi többé a kis tábort.

Nyilvántartás mindenekelőtt! Honig tisztos bemártotta a tiszta fém-tollat a finom, kék Pelikán-tintába. Felnýtotta a fekete könyvet. A „MÁRCIUS 30, PÉNTEK“ dátum mellé az „ÚJONNAN JÖTTEK“ rovat alá csupán egy hosszú hullámvonalat rajzolt. A „TÁVOZTAK“ rovat alá apró, de világos és olvasható betűkkel bejegyezte:

Nagy tábor: 97 halott, marad 6324 rab;

Kis tábor: 11 halott, marad 735 rab;

Összesen: 108 halott, marad 7059 rab.

Honig felsóhajtott. Egy hete már, hogy a halottak száma mindennap túljár a százon. Két héttel ezelőtt több mint 8000 rab volt itt. És már hat hete, hogy egyetlen új transzport sem jön! Nos, jó. Azelőtt is haltak. És aztán? Hiszen ezek rabok! De mindig jöttek újak. Az összlétszám 10000 körül járt. Vajjon figyelmeztesse-e erre a hirtelen csökkenésre a sturmführer urat? De most, nem! Úgy látszik, nagyon rosszkedvű. Mit tegye ki magát egy leszidásnak? Végül is, neki, Honignak, mi köze mindehhez? Ha továbbra is ilyen ütemben hálnak, várjunk csak, előveszem a noteszt, most majd kiszámítom... jól meghegyezett ceruzával számol a hivatalos blokkról letépett papíron. Legfeljebb két hónapra lesznek elegendők... Rendben van. Az egész cirkusz sem tarthat tovább.

Eisenhower tábornok úrnak és mélyen tisztelt törzskarának valóban teljesen mindegy volt, hogy Halberstadt városa egy héttel előbb, vagy később esik-e el. A fő az, hogy a hadműveletek tervszerűen folynak. Sőt, minden várakozáson felül szerencsésen. És az SS főparancsnokának Heinrich Himmlernek, aki ezekben a napokban már csillagjóságainak sem hitt, valószínűleg szintén mindegy volt, hány rab pusztul még el. A kis ciankális ampullát, amelyet a végén aranyból készült lófogáival össze fog morzsolni, már régóta mellénye zsebében hordozta. A kék-fehér csíkos uniformisba öltözött rabok százanként haltak meg naponta. Tekintet nélkül Eisenhower úrra. És tekintet nélkül Himmler úrra. Százanként haltak meg naponta, még 1945 nagypéntekén is. A tavasz korán beköszöntött. A húsvét is. Húsvét éppen április elsejére és másodikára esett. Már csak a legmagasabb hegyeken volt még hó. A jobb utakról nagyjából már a sár is eltűnt. Az ég — ez a tiszta, kék, nagy kristálybúra — védeni akarta földünket, mint az üvegbúra a sajtot a legyektől. De mint a vigyázatlan háziasszony, aki a búrával a reggelire készített sajtához hozzátakarta a legyeket, a férgeket és más kártevőket, úgy az ég sem tudta megvédeni a Földet a különféle SS-istáktól, Himmlertől és egyéb férgektől. Ezek mind, a szép idő, a kék ég és a tavasz ellenére is nyüzsögtek a napfényben.

A déli váltások idején az örök köpenyeg nélkül örködtek.

A kórház első barakjában épen az esti kávé osztották. A naposok vitték a kazánt a forró, feketére festett vízzel, boksztól bokszig.

— Tartsátok a csajkát!

Fejenként félliter fekete folyadék. A bejárat környékén még jól jártak a rabok. Még forró volt a kávé. A barak végén a folyadék teljesen kihült. Civakodások, szitkok hátráltatták a kiosztást. Egyik-másik elerőtlenedett kéz felborította a vörös pléhcsajkát. A tartalma leforrázta a szomszédot, mielőtt szároz ajkaihoz emelhetne volna a csajkát.

Az egyik boksz mélyén — úgy a közepetáján — Gál doktor haldoklott.

A természet rendszerint könyörületes ahhoz, aki elmegy. Elveszi az öntudatát és a haldokló nem fogja fel, hogy haldoklik. Vagy valami naív hitet kelt benne, hogy minden jól lesz. Vagy elveszi a környezet meg-

értésének képességét. Az ilyen ember nem tudja, hogy ez az egész élet, amely az ő énéé képezi, indulófélben van. Nem érti, hogy egy hideg kéz kopogtat a szíven. Nevet: Vagy civakodik. Vagy gúnyolódik... míg váratlanul jeges pecsét zárja le a szemét-száját...

A kevésbé szerencsés haldoklót borzalmas félelem tölti el. Nem érzi magát a halált. Nem említi a nevét. Csak tudja, hogy valami ragadós, valami hihetetlen, valami borzalmas közeledik. Már itt is van! Ezért kiabál. Utolsó pillanatig nem vesztí el a reményt. Kapálódzik. Ellenkezik. Utolsó érzése ugyanaz, mint a gyermek első sírása a sötétben.

A tábor kórházában rendszerint ezen a két módon haltak meg a rabok. Ritkán fordult elő ez a legszebb eset:

— Hallod-e, én tulajdonképpen már meggyógyultam. Csak pár napig pihennem kell még. Az amerikaiak bizonyára közel vannak már. Az örök biztosan nem gorombáskodnak többé. Egy-két nap múlva jelentkezem, hogy egészséges vagyok. Visszamegyek a táborba. Nézd... ott künn már tavasz van.

Az ilyen ember, ily nagy erőfeszítéstől kimerülve, még részvételleljesen odasúgja szomszédjának:

— Ne búsulj! Hamarosan te is...;

És azután boldogan elalszik. Álmában hal meg. Néha mosollyal az ajkán. Nem vesz észre semmi változást...

Gál doktor nem kapott ilyen enyhe narkózist halála előtt. Gyakorlott öreg füle, amely minden erőfeszítés nélkül hallotta a saját szíve verését, már készen állott arra, hogy megállapítsa a saját exitusát. Amikor a kazán a kávéval a bokszt elé érkezett, nem nyújtotta ki a csajkát. Szomszédja, Weiner kereskedő, meglökte a könyökével:

— Doktor, itt a kávé!

— Hagyja, Weiner! Már nem kell...

A kereskedő ezt nem értette.

— Engedje meg hát, hogy én nyujtsam a csajkáját. Kár volna a kávéért.

Gál fáradtan intett igent. Nem érdekelte már a dolog. Pontosan tudta, hogy Weiner nem fogja sokáig túlélni. De miért rontsa el ennek a másíknak az egyik utolsó kávéját? Elég sok mindent kellett volna még tisztáznia önmagával.

Miért kellett neki mindezt átélínie? Miért nem fejeződött be mindjárt ott Zomborban? A sprice a tíz köbcentiméter morfiummal már oda volt készítve az íróasztalra, a lámpa sárga ernyője alá. Finom, vékony tű. Egy könnyű döfés. És vége, gyorsan, fájdalom, szenvedés, megbánás, az emberekből való kiábrándulás nélkül. Gondolatban ő maga használta ezt a kopott szót: „kiábrándulás“. De hogyan fér el ebben a néhány hangban mindaz, ami most forr benne? Ez a borzalmas semmi, ami beléköltözött, ahelyett a szeretet helyett, amelyet mindenki iránt érzett, akinek pilulával, sebészíkszel, szép szóval, vagy egy kedves mosollyal segíthetett...

De most mit csináljon az öntudata ellen? Terhére van ez az öntudat. Nincs többé fátyol, amely elleplezné az érzések erejét.

Ekkor az öreg doktor visszaemlékezett az apjára. Ötéves fiú volt még akkor. Másnap vásár. Körhinta, céllövészeti, hajóhintázás. De ha félórán belül nem alszik el, akkor nem mehet a vásárra. Ezt mondta az apja. Rettenetesen szeretett volna szót fogadni. El akart aludni. De az öntudata folyton pislálkolt. Szakadatlanul hallott valami susogást a szomszéd szobából.

Amikor az apja belépett a gyermekszobába, a fiúcska nem volt betakarva. Sírt.

— Mi bajod?

Az öreg doktor a tábori kórházban hangosan ismételte a több, mint ötven évvel ezelőtt apjának mondott szavakat:

— Nem birok elaludni. Pedig úgy akarok. Ne haragudj kérlek, nem tehetek róla. Akarok aludni, de nem birok. És most biztosan nem engedsz el a vásárba.

Jaj de félt akkor, hogy az apja nem hisz neki!

— Bizony isten, nem birok!

Az apja elmosolyodott. Megcsókolta forró, könnyes arcát. A szűrös bajusz megcsiklandozta a kisiút.

— Megtanítalak, hogyan kell elaludni.

Megtanította számlálni. Egy, kettő, három, négy, öt. Egészen százig. Számlálás közben gyorsan megjött az álom.

Később az orvostanhallgatónak gyakran kellett számlálással védekeznie az álmatlanság ellen. A lassú, egyhangú számlálás függönyöket húzott a tudat világossága elé. Gál doktor nem hitt istenben. Néha hitt az ima erejében. De tudta: mindegy, hogy költőiesen önti-e ki a lelkét szép szavakban, vagy ősi, zengő mondatokat mond egy ismeretlen nyelven, vagy a tibeti imamalmot forgatja, vagy pedig egyszerűen csak számlál. A fiait is megtanította, hogy számláljanak alvás előtt. Később az unokáit is.

A táborban sohasem volt szüksége a számlálásra. Elaludt rögtön, mielőtt letette a fejét. Szinte már el is felejtette mindezt.

Most véglegesen egyedül maradt. Küzdött a saját értelmével. A teste elhalt. De a tudata teljes erejével sugárzott. Remény nélkül. Morfium nélkül. Hit nélkül. Egy kedves ember nélkül. Minden nélkül, ami a borzalmat enyhítené. Most ismét eszébe jutott a számlálás, mint utolsó lehetőség arra, hogy küzdjön a borzalom ellen. Eleinte a gondolatai még halkan összekeveredtek a számokkal. Pedig hallhatóan suttozta:

Hétszázharminckilenc... Hétszáznegyven... Hétszáznegyvenegy...

Weiner hallotta a mormolást. Csodálkozott. Hát ez imádkozik? Ime, végül is, a leghitlenebb zsidó is Ábrahám kebelén végzi... Gál, még ha tudta volna is, mit gondol a kereskedő, nem lett volna ereje ellenkezni. A legistenfélőbb pap imája sem önthetett volna belé több nyugalmat a halál előtt.

Ezerkétszáztizenthárom... Ezerkétszáztizennégy... Ezerkétszáztizentöt...

Végtelen sok szám volt előtte. És utána is. Tudta: örökké számlálni fog. Mint ahogy örök idők óta számlált eddig is. Könnyen, csendesen, nyugodtan. Nem suttozott. Csak az ajkai mozogtak. A hideg észrevétel-nül siklott fel a testén. Ezenkétszázharminckettőnél nem is jutott tovább.

Fordította: Hornyik János

I v á n I v á n y i